

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПРАВОЗАСТОСОВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглянуто проблеми, пов'язані із різноманітними підходами до визначення поняття «технологія», досліджено особливості застосування інноваційних технологій у правозастосовній діяльності, зокрема експертні технології, технологія розслідування злочину.

Ключові слова: технологія, інноваційні технології, експертні технології, технологія розслідування злочину.

В статье рассматриваются проблемы, связанные с различными подходами к трактованию понятия «технология», исследуются особенности использования инновационных технологий в правоприменительной деятельности, в частности экспертные технологии, технология расследования преступления.

Ключевые слова: технология, инновационные технологии, экспертные технологии, технология расследования преступления.

The problems associated with the different approaches to the interpretation of the concept of «technology», explores the features of the use of innovative technologies in law enforcement, in particular, expert technology, technology of crime investigation.

The keywords: technology, innovative technologies, expert technology, technology of crime investigation.

Структура діяльності, пов'язаної із розкриттям злочину, охоплює багато напрямків: від суто пізнавальних аспектів до організаційних заходів, пов'язаних із плануванням розслідування та провадження окремих процесуальних дій. Відповідно процедура розслідування злочину може бути визначена як певний інформаційний процес судово-слідчого пізнання, що включає в себе одержання, накопичення, зберігання, перероблення, передавання та використання інформації з метою встановлення об'єктивної істини [12, с. 27]. Водночас інтенсивний розвиток новітніх технологій у сфері комунікацій, глобальні інтеграційні процеси викликають потребу правозастосовних органів у якісній інформаційній підтримці та високій швидкості одержання інформації, оскільки основні їхні зусилля в розслідуванні, розкритті й запобіганні злочинам пов'язані з пошуком, накопиченням та зберіганням значного обсягу необхідної інформації, її оцінкою, побудовою версій та розробленням планів розслідування, складанням процесуальних та інших документів, організацією всього процесу розслідування та ін. [21, с. 106].

Проте процес розвитку інтеграції, що є об'єктивним за своєю природою, все ж таки вимагає для своєї реалізації певних зусиль, оскільки виникає чимало труднощів навіть психологічного порядку, пов'язаних з незвичайністю,

нетрадиційністю «стикових» напрямів пошуку наукових спеціалізацій [4, с. 32]. Наприклад, серед науковців поширеним є судження, суть якого полягає в тому, що, запозичуючи будь-яке положення з природних або технічних наук, криміналістика трансформує, перетворює його, унаслідок чого воно набуває криміналістичного забарвлення [8, с. 17; 14, с. 16]. Інші вчені схиляються до думки, що, розробляючи свої прийоми й засоби, криміналістика не механічно використовує положення різних наук, а творчо пристосовує їх для цілей розслідування злочинів. Методика роботи з криміналістичними об'єктами в таких випадках формується з урахуванням специфічних умов, опосередкованих характером вчиненого злочину, цілями і межами пізнання в рамках процесуальної діяльності слідчого. При цьому дані спеціальних наук, оскільки вони пристосовані до завдань криміналістики, покладені в основу її рекомендацій, широко використовуються в слідчій практиці, тобто стають криміналістичними [9, с. 11].

На нашу думку, більш доцільною вважається друга точка зору. Безумовно, не можна безапеляційно стверджувати, що перероблення, трансформування запозичених положень криміналістичною наукою взагалі неможливо, особливо коли йдеться про деякі положення криміналістичної техніки, але все ж таки в більшості випадків криміналістика досить вдало «використовує» або «застосовує» знання інших спеціальних наук.

Зазначені тенденції обумовлюють широке застосування комп'ютерних, цифрових, комунікативних та інших інноваційних технологій у правозастосовній діяльності. Отже, етимологія цього терміна потребує дослідження з метою визначення всіх можливих напрямків його застосування у криміналістичній науці. Особливістю поняття «технологія» є те, що сфера його використання поширюється від вузького, суто виробничого контексту до вивчення технології як самостійної науки зі своїми методами, прийомами та ін. В етимологічному розумінні технологія (нім. *technologie* < грец. *techne* «мистецтво, майстерність» + *logos* «наука, вчення») – сукупність методів і процесів, що застосовуються в якій-небудь справі, у виробництві чого-небудь, а також наукове описання таких методів [11, с. 774].

З філософської точки зору технологія є одним із найбільш багатозначних понять, які характеризують сферу діяння чого-небудь і рефлексії з цього приводу. Під технологією розуміється: 1) техніка; 2) опис послідовності трудових операцій, необхідних для перетворення предмета праці в продукт, і сам процес, що відповідає описаній методиці; 3) сфера діяльності людини разом з сукупністю знань, що забезпечують її; 4) загальна характеристика діяльності, типової для того чи іншого соціуму; 5) особливий тип світоставлення, властивий індустріальній та постіндустріальній епохам [24].

Технології зазвичай розглядають у зв'язку з конкретною галуззю виробництва або в залежності від способів отримання чи оброблення певних матеріалів, тобто типовим є ототожнення понять техніки й технології. Ми погоджуємося із тим, що

до техніки більш доцільно відносити будь-які матеріально-речові засоби діяльності, у той час як технологія пов'язана в першу чергу із прагненням до ефективності того чи іншого процесу, що можливо досягнути саме за допомогою істинного наукового знання. Такий підхід до досліджуваного поняття в літературі має назву «комплексний». Згідно з ним технологія розглядається як обумовлені станом знань та громадської ефективністю способи досягнення цілей, поставлених суспільством. Згідно з таким підходом, технологія, тобто розвиток і застосування наукових або систематизованих знань до практичних завдань, є центральною характеристикою сучасного економічного розвитку [5, с. 67].

Загальновідомим є те, що порушення технології в галузі виробництва матеріальної продукції зазвичай призводить до помітного зниження її якості, але майже не проводиться аналогії із іншими, «нематеріальними» сферами людської діяльності, пов'язаними із розслідуванням, розкриттям та запобіганням злочинній діяльності, у яких проблема підвищення ефективності є не менш актуальною, а порушення саме технології зазначених процесів призводить до негативних наслідків у роботі державного механізму в цілому.

Наукові дослідження, пов'язані із проблемами вживання поняття «технології» та застосування останніх у криміналістиці проводилися досить повільно та виокремлено, з певним відставанням від загальних процесів глобалізації та соціальної інформатизації суспільства. У криміналістичній науці використання зазначеного терміна тривалий час було пов'язане, перш за все, з експертно-криміналістичними дослідженнями [3, с. 70; 7, с. 12; 17, с. 717; 23, с. 354]. Термін «експертні технології» було запропоновано вченими відносно давно та застосовувався він у декількох значеннях: як а) сукупність правил, прийомів та засобів найбільш раціональної та ефективної організації провадження судових експертиз у державних судово-експертних установах; б) опис технологічних схем, процесів, карток; в) розроблення загальних та окремих положень щодо подальшого вдосконалення вказаних правил, прийомів, засобів, технологічних схем, процесів, карток [19, с. 5]. На сучасному етапі розвиток експертних технологій пов'язаний з упровадженням в експертну практику методів математики та кібернетики, застосуванням інформаційних мереж, спрямоване на вдосконалення діяльності судово-експертних установ за рахунок створення умов до роботи комісії експертів у формі телекомунікаційної конференції або дистанційної участі експерта в судовому засіданні. Отже, О. М. Моїсєєв визначає експертну технологію як систему робочих операцій, які складають раціональні дії з оптимального використання судовим експертом наявних ресурсів (матеріальних, технічних та фінансових, трудових, інтелектуальних, нормативно-правових) для забезпечення результативного проведення судових експертиз [16, с. 10].

Багато вчених вживання певних технологій у криміналістиці пов'язують із впровадженням процесів алгоритмізації та програмування у всіх ланках діяльності з розслідування, розкриття та профілактики злочинів. Ідеться про проблеми

впровадження інформаційних технологій в криміналістичну діяльність [2; 6; 13; 20; 21]. Так, В. Ю. Шепітько з цього приводу зазначає, що підвищення якості діяльності з розслідування злочинів може бути досягнуто за рахунок упровадження в слідчу діяльність інновацій за такими напрямками: 1) розроблення й використання нових науково-технічних засобів для виявлення, збирання й попереднього дослідження доказів; 2) пропонування новітніх інформаційних технологій та їхнє використання в роботі слідчого; 3) створення (розроблення) і пропонування до застосування нових прийомів, методів, методик проведення окремих слідчих дій і розслідування злочинів у цілому [20, с. 126].

Т.В. Михальчук запропонував поняття телекомунікаційних технологій як сукупності різних технологічних інструментів і ресурсів, які використовуються для забезпечення процесу комунікацій, створення, поширення, зберігання та «управління» інформацією, що застосовує особа, яка проводить слідчу дію, для захисту прав та законних інтересів учасників кримінального процесу, повного, швидкого та об'єктивного розслідування злочинів. У розслідуванні злочинів зазначений автор вирізняє такі види телекомунікаційних систем: а) телеграф; б) телефон; в) радіо і радіотелеграф; г) телебачення; г) телекс; д) супутниковий зв'язок; е) електронні мережі [15, с. 7].

У юридичній літературі поняття технології розглянуто і в іншому аспекті – щодо рівнів процесу розслідування злочину. Л. Д. Самигін звертає увагу на те, що організація конкретного акту розслідування складається з окремих елементів або підрівнів: верхній – стратегічний, середній – тактичний (у межах організації та провадження окремих слідчих дій і тактичних комбінацій) та базовий – технологічний, що складається з окремих технологічних операцій (маніпуляцій) з тими чи іншими об'єктами, за допомогою тих чи інших технічних методів, прийомів, способів і засобів. Ці операції є елементами, з яких складається кожна слідча дія [18, с. 23].

Важливо зазначити особливість використання терміна «технологія» вченим-криміналістом В. А. Образцовим, який навіть запропонував визначати науку криміналістику як «технологію розслідування» [10, с. 10]. Р. С. Белкін з цього приводу зазначив, що схожу з технологією роль у криміналістиці у відомому сенсі відіграють тактика і методика: як засіб організації, здійснення якого-небудь процесу з найбільшим ефектом вони також націлені на перетворення об'єкта впливу. У цьому розумінні, на думку вченого, можна сказати, що криміналістична методика – своєрідна технологія процесу розслідування [1, с. 84].

У літературі навіть існує думка, що технологія розслідування злочину є однією із форм прояву діяльності з розкриття, розслідування та попередження злочинів, що включає не тільки криміналістичну методику (приватні криміналістичні методики), але й інші елементи. Технологічний аспект діяльності з розкриття, розслідування й попередження злочинів проявляється спочатку на рівні усвідомлення у вигляді знання про технологію розслідування (його

структуру, взаємозв'язок елементів структури, що виявляється в організації розслідування), потім у процесі такої діяльності (практична реалізація технології розслідування) і, нарешті, в її результаті, що фіксується у формально-юридичному (процесуальному) акті. Згідно з такою позицією криміналістика має технологію і сама є технологією. Під технологією розслідування злочину слід розуміти функціонально зумовлену впорядковану сукупність дій (діяльність), що забезпечується необхідними ресурсами та реалізується відповідним суб'єктом у процесі розслідування злочинів [22, с. 365].

Література:

1. Белкин Р. С. Криминалистика: проблемы сегодняшнего дня. Злободневные вопросы российской криминалистики / Р. С. Белкин. – М. : Инфра-М – НОРМА, 2001. – 240 с.
2. Бирюков В. В. Научные и практические основы использования компьютерных технологий для фиксации криминалистически значимой информации : монография / В. В. Бирюков ; МВД Украины, Луган. акад. внутр. дел МВД им. 10-летия независимости Украины ; [науч. ред. И. В. Попов]. – Луганск : РИО ЛАВД, 2002. – 264 с.
3. Винберг А. И. Криминалистическая экспертиза в советском уголовном процессе / А. И. Винберг – М. : Госюриздат, 1956. – 220 с.
4. Готт В. С. Категории современной науки (становление и развитие) / В. С. Готт, Э. П. Семенюк, А. Д. Урсул. – М. : Мысль, 1984. – 268 с.
5. Гэлбрейт Дж. Экономические теории и цели общества / Дж. Гэлбрейт. – М. : Прогресс, 1979. – 406 с.
6. Журавель В. А. Проблеми формалізації слідчої діяльності / В. А. Журавель // Реформування судових і правоохоронних органів України: проблеми та перспективи : матеріали наук.-практ. конф., 14 травня 2010 / [ред. колегія: В. В. Сташис, В. І. Борисов та ін.] – Х. : Одисей, 2010. – С. 354–357.
7. Колдин В. Я. Судебно-экспертные науки и технологии / В. Я. Колдин, О. А. Крестовников // Теория и практика судебной экспертизы. – М. : МЮ РФ, 2006. – № 1. – С. 12–19.
8. Колмаков В. П. Введение в курс науки советской криминалистики / В. П. Колмаков. – Одесса : Одесский гос. ун-т им. И. И. Мечникова, 1973 – 46 с.
9. Комиссаров В. И. Криминалистическая тактика: история, современное состояние и перспективы развития / В. И. Комиссаров. – М. : Юрлитинформ, 2009. – 192 с.
10. Криминалистика / под ред. докт. юрид. наук, проф. В. А. Образцова. – М. : Юринкон, 1994. – 208 с.
11. Крысин Л. П. Толковый словарь иноязычных слов / Л. П. Крысин. – М. : Эксмо, 2010. – 944 с.
12. Лукашевич В. Г. Моделювання у криміналістиці та пізнавальній діяльності слідчого : монографія / В. Г. Лукашевич, О. В. Юнацький. – К. : КНТ, 2008. – 184 с.
13. Лук'янчиков Є. Д. Методологічні засади інформаційного забезпечення розслідування злочинів : монографія / Є. Д. Лук'янчиков. – К. : Нац. акад. внутр. справ України, 2005. – 360 с.
14. Матусовский Г. А. Криминалистика в системе научных знаний / Г. А. Матусовский. – Х. : Вища школа, 1976. – 113 с.
15. Михальчук Т. В. Використання інформації, отриманої телекомунікаційним шляхом, у розслідуванні злочинів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Т. В. Михальчук. – К., 2009. – 19 с.
16. Моїсєєв О. М. Експертні технології: теорія формування і практика застосування : монографія / О. М. Моїсєєв. – Х. : Вид. агенція «Апостіль», 2011. – 424 с.
17. Репешко П. І. Технологічні системи методологічного забезпечення судово-експертної діяльності / П. І. Репешко, В. В. Гузенко // Криміналістика ХХІ століття : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 25-26 листоп. 2010 р. – Х. : Право, 2010. – С. 717–721.

18. *Самыгин Л. Д.* Расследование как система деятельности / Л. Д. Самігин. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1989. – 180 с.
19. *Сегай М. Я.* Актуальные проблемы экспертной технологии в условиях НТР / М. Я. Сегай, В. К. Стринжа // Криминалистика и судебная экспертиза. – К., 1984. – Вып. 29. – С. 3-6.
20. *Шепитько В. Ю.* Проблемы разработки, внедрения и использования инноваций в следственной деятельности / В. Ю. Шепитько // Использование современных информационных технологий в правоохранительной деятельности и региональные проблемы информационной безопасности : сб. материалов междунар. науч.-практ. конф. – Калининград : Калининград. юрид. ин-т МВД России, 2006. – Вып. VII, ч. 1. – С. 126.
21. *Шепитько В. Ю.* Інформаційні технології в криміналістиці та слідчій діяльності (у співавт. з Г. К. Авдєєвою): Вибрані твори / Валерій Юрійович Шепитько. – Х. : Видавнича агенція «Апостіль», 2010. – С. 106–113.
22. *Шмонин А. В.* Методология криминалистической методики : монография / А. В. Шмонин. – М. : Юрлитинформ, 2010. – 415 с.
23. *Щербаковский М. Г.* Принципы создания судебно-экспертных технологий / М. Г. Щербаковский // Актуальні проблеми криміналістики : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 25-26 вересня 2003 р.) – Х. : Одисей, 2010. – С. 354-357.
24. Что такое технология? Значение и толкование слова *texnologija*, определение термина [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.onlinedics.ru/slovar/fil/t/ texnologija.html>.